

Ekosysteemikäsitteet maahanmuuton ja kotoutumisen kontekstissa

12.11.2024

Article in English: Ecosystem concepts in the context of immigration, social inclusion and settlement

Tämä artikkeli on rinnakkainen artikkeli Maahanmuuton ja kotoutumisen ekosysteemien molemmat puolet –artikkelisarjaan.Tarkastelen näissä artikkeleissa niitä näkökulmia, joita voi olla tarpeen ottaa huomioon onnistuneessa maahanmuuton ja kotoutumisen ekosysteemeissä, ja miten niitä on hyödyllistä käytännössä vahvistaa ekosysteemien molemmin puolin (tuottajat ja käyttäjät huomioiden) sekä laajempien yhteiskunnallisten tavoitteiden näkökulmasta.

Ekosysteemin käsite on laajentunut luonnontieteistä ja liiketoiminnasta kattamaan yhä useampia alueita, kuten tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa, kestävyysajattelua sekä maahanmuuttoa koskevaa keskustelua. Tässä artikkelissa tarkastelen maahanmuuton ja kotoutumisen näkökulmia ja pohdin, kuinka ekosysteemiajattelua voidaan hyödyntää näissä konteksteissa.

Yleiset ekosysteeminäkökulmat kotoutumisen ja maahanmuuton yhteydessä

- Ekosysteeminäkökulma korostaa, että kotoutumista tai maahanmuuttoa ei voida tarkastella vain yksittäisten toimijoiden tai prosessien kautta, vaan on huomioitava laajemmat verkostot ja niiden kestävyys.
- Lisäksi voidaan tarkastella, miten yhteisöt voivat kehittää kestäviä käytäntöjä, joissa maahanmuuttaneet voivat olla aktiivisia yhteiskunnan jäseniä sekä kiinnittyä uuteen elinympäristöönsä vahvemmin.

Yleisesti ottaen ekosysteemiajattelulla pyritään tukemaan *sosiaalisten rakenteiden* ja *toimintamallien*

kehittämistä siten, että ne vastaavat paremmin maahanmuuton prosessien ja kotoutumisen monimutkaisiin tarpeisiin. Näkökulma tarjoaa kiinnostavan viitekehyksen, joka auttaa ymmärtämään, kuinka eri toimijat voivat luoda kestävää ja yhteisöllistä tukea maahanmuuttaneille sekä kotoutumisen että maahanmuuttoprosessien aikana.

Maahanmuuton ekosysteemi

Maahanmuuton ekosysteemi käsittää laajaa prosessia, jossa ihmiset muuttavat uuteen maahan. Se käsittelee monia eri tekijöitä, jotka vaikuttavat maahanmuuton onnistumiseen. Keskeisiä elementtejä voivat olla esimerkiksi:

- Maahanmuuttopolitiikka ja siihen liittyvät säädökset, kuten oleskeluluvat, työlupaprosessit ja turvapaikkahakemukset.
- Maahanmuuttajien palvelut heti maahan saapumisen jälkeen, esimerkiksi asettuminen ja ensiohjaus.
- Maahanmuuton hallinta kansallisella ja alueellisella tasolla, jossa valtion, kuntien, viranomaisten ja järjestöjen yhteistyö on olennaista.
- Lyhytaikaiset palvelut, jotka helpottavat maahantulon alkuvaihetta ja mahdollistavat sujuvan siirtymisen yhteiskuntaan.
- Miten toimijat muodostavat maahanmuuttoa tukevan kokonaisuuden, ekosysteemin paikallisella ja valtiollisella tasolla?

Maahanmuuton ekosysteemissä huomio kiinnittyy prosessien ja rakenteiden toimivuuteen, jotka mahdollistavat ihmisten saapumisen uuteen maahan ja heidän alkuvaiheen asettautumisensa.

Paikallisesti voisimme kysyä, millä tavalla täällä palveluita tuottavat tahot ja eri sektorit ovat järjestäytyneet maahanmuuttoa tukevaksi ekosysteemiksi. Millaiset asiat helpottavat tai vaikeuttavat Etelä-Pohjanmaalle muuttamista ja tänne asettautumista?

Kotoutumisen ekosysteemi (ecosystem of settlement, ecosystem of social inclusion)

Kotoutumisen ekosysteemi keskittyy siihen, miten maahanmuuttaneista tulee osa uutta yhteiskuntaa pitkällä aikavälillä. Tämä ekosysteemi kattaa palvelut ja tukimuodot, jotka edistävät osallistumista, kotoutumista, uuteen elämänkontekstiin kiinnittymistä ja asettumista sekä sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Sen elementtejä ovat esimerkiksi:

- Koulutus- ja kielipalvelut, sekä yleisesti alueen toimijoiden kieli- ja kulttuuritietoisuuden edistäminen.
- Työllisyyden, koulutuksen ja asumisen tuet, kotoutumiskoulutus.
- Sosiaalipalvelut, terveydenhuolto ja yhteisölliset järjestöt, jotka auttavat ymmärtämään paikallista kulttuuria ja arkea.
- Pitkäaikainen tuki yksilön ja yhteisön tasolla, kuten verkostoitumismahdollisuudet ja yhteiskunnallinen osallistuminen.
- Sosiaalinen elämä, elämän eri vaiheet, ystävät, yhteisöt, paikat ja mahdollisuudet olla yhteydessä ihmisten kanssa ja vaikuttaa.
- Ympäristölliset ja aineettomat tekijät, jotka joko edistävät tai estävät kiinnittymistä.

Kotoutumisen ekosysteemi edellyttää tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden, kuten kuntien, järjestöjen, työnantajien ja maahanmuuttajayhteisöjen, välillä. Lisäksi se kattaa aineettomia ”palveluita”, joiden merkitys

paikkaan kiinnittymiseksi voi viime kädessä vaikuttaa pysyvään asettumiseen.

Voimme kysyä, millaiset asiat helpottavat tänne muuttaneen ihmisen kuulumisen tunnetta, osallistumista paikallisiin yhteisöihin tai miten hän pääsee vaikuttamaan omaan elinympäristöönsä, rakentamaan identiteettiään elämänhistoriallisesta kokemuksestaan käsin, ja mitkä asiat lisäävät hänen kiinnittymistään tänne. On tärkeää kysyä myös, miten hän pystyy navigoimaan palveluiden, kulttuurien ja kielten välimaastoissa ja mitkä ovat keskeisiä asioita, jotka tekevät tänne jäämisestä toivottua ja elämästä merkityksellistä.

Lyhyesti sanottuna, maahanmuuton ekosysteemi keskittyy ihmisten maahan tulon vaiheisiin ja palveluihin, kun taas kotoutumisen ekosysteemi pyrkii varmistamaan, että maahanmuuttajat löytävät merkityksellisesti paikkansa yhteisöissä ja yhteiskunnassa ja voivat osallistua siihen täysipainoisesti ja yhdenvertaisesti.

Näiden ekosysteemien välinen vuorovaikutus on keskeistä ja limittäistä maahanmuuttajien onnistuneelle kotoutumiselle ja yhteiskunnalliselle osallistumiselle.

Asettumisen ja sosiaalisen osallisuuden ekosysteemit

Kanadalainen lähestymistapa maahanmuuttoon ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen välttää “integraatio”-termin käyttöä, koska se voi viitata siihen, että tulijoiden olisi mukautettava itsensä valmiisiin rakenteisiin. Sen sijaan Kanadan politiikassa käytetään termejä kuten “asettuminen” (settlement) ja “sosiaalinen inkluusio” (social inclusion), mikä korostaa vuorovaikutteista ja sopeutuvaa prosessia. Korostan mieluusti itsekin tällaista kielenkäyttöä, joka heijastaa tavoitetta edistää yhteisöjä, joissa uusilla tulijoilla on mahdollisuus säilyttää oma identiteettinsä samalla, kun he osallistuvat yhteiskunnan rakentamiseen. (Türegün et al. 2019.) Inklusiivinen lähestymistapa ymmärtää ihmiset yhtä arvokkaina riippumatta esimerkiksi taustatekijöistä.

Kanadan “asettumisen ekosysteemi” painottaa palveluita, jotka tukevat uusia asukkaita monin tavoin esimerkiksi työllistymisessä, kielitaidon kehittämisessä ja yhteisöön liittymisessä. Päämääränä on rakentaa “vastaanottavia yhteisöjä,” joissa sekä uudet tulijat että paikalliset asukkaat osallistuvat sopeutumiseen, mikä vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tässä ekosysteemissä on mukana työllistymispalveluita, kulttuurista ja sosiaalista perehdytystä sekä sosiaali- ja terveyspalveluita, ja se toimii jatkumona, joka huomioi kotoutumisprosessin pitkän aikavälin tuentarpeet. (Türegün et al. 2019.)

Yksilön kiinnittyminen ekosysteemiajattelun näkökulmasta

Ekosysteemiajattelussa kotoutuminen ja paikkaan kiinnittyminen nähdään moniulotteisena prosessina, johon kuuluvat ympäristön, yhteisön ja sosiaalisten verkostojen vuorovaikutukset.

Kotoutumisen ekosysteemissä paikkaan kiinnittyminen voi tarkoittaa sitä, että ihmiset tuntevat kuuluvansa osaksi ympäröivää yhteisöä ja sen tarjoamia aineellisia ja aineettomia ekosysteemipalveluja, kuten turvallisuuden, puhtaan ilman ja kulttuurisen vuorovaikutuksen kokemuksia. Yleensä muuttoliikkeitä koskevaa

ekosysteemitasoa (migration, myös maan sisällä tapahtuvat muutot) tutkineet esittävät, että kiinnittyminen auttaa luomaan “paikkaan liittyvän hyödyllisyyden” tunteen, joka vahvistaa sitoutumista uuteen asuinympäristöön ja tukee kotoutumista pitkäjänteisesti. (Adams & Adger, 2013.)

Tutkimus osoittaa lisäksi, että ekosysteemipalvelut – ei pelkästään taloudelliset mahdollisuudet, kuten työ – voivat olla merkittäviä tekijöitä kiinnittymisen synnyssä. Tämä tarkoittaa, että vaikka taloudelliset tekijät olisivat merkittävä osa muuttopäätöksiä, paikkaan kiinnittyminen ja kotoutuminen saattavat edellyttää myös ympäristön aineettomien ominaisuuksien, kuten estetiikan ja turvallisuuden, vaalimista. Ekosysteemiajattelun näkökulmasta näiden aineettomien ekosysteemipalveluiden huomioiminen on tärkeää kotoutumista edistävien käytänteiden ja palvelujen suunnittelussa.

Esimerkiksi luonnon esteettisyys, ilmasto ja ilman puhtaus, ovat merkittäviä tekijöitä paikkaan kiinnittymisen ja paikkaan liittyvän tyytyväisyyden synnyssä. Näin ollen ne vaikuttavat myös päätökseen pysyä paikoillaan tai muuttaa. (Adams & Adger, 2013.) Tässä on hyvä mahdollisuus nähdä eteläpohjalaisen luonnon, ympäristön ja turvallisuuden merkitys, kun tavoitteena on, että mahdollisimman moni maahanmuuttanut, maakuntaamme saapunut kiinnittyy – ja asettuu tänne.

Aineettomat ekosysteemipalvelut muodostavat eräänlaisen emotionaalisen siteen paikkaan, jonka menettäminen voi vähentää tyytyväisyyttä elinympäristöön ja lisätä muuttovalmiutta pois alueeltamme. Tämä on tärkeä havainto maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvässä ekosysteemiajattelussa: kotoutumista tukevat toimenpiteet voivat ottaa huomioon sekä aineelliset että aineettomat ympäristölliset tekijät, jotka vaikuttavat ihmisten haluun asettua ja sitoutua uuteen asuinpaikkaansa. (Adams & Adger, 2013.)

Adamsin ja Adgerin tutkimus tukee kotoutumisen ekosysteemiajatusta siten, että on hyödyllistä ottaa huomioon ympäristön merkitys ihmisten asettumispäätöksissä ja yhteisöön kiinnittymisessä. Etelä-Pohjanmaalla on parannettavaa erityisesti yhteisöön mukaan ottamisen näkökulmasta ja voisi olla hyödyllistä tarkastella paikkaan kiinnittymisen ekosysteemiä panostamalla sekä aineellisiin että aineettomiin ympäristön piirteisiin, jotka tekevät paikasta elämisen arvoisen. (Adams & Adger, 2023.)

Yhteisöjen rakenteelliset tekijät

Eräs tutkimus (Negi et al., 2018) tarjoaa näkökulman, jossa uudet maahanmuuttajayhteisöt asettuvat kaupunkeihin, joissa ei ennestään ole laajoja tukiverkostoja heidän kielellään tai kulttuurillaan. Silloin kotoutumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta sosiaalipalveluilla on erityisen tärkeä merkitys. Kotoutuminen uusissa asuinympäristöissä riippuu sosiaalipalvelujen kyvystä kompensoida puuttuvia epävirallisia tukiverkostoja. Lisäksi tutkimus valottaa sosioekologista teoriaa, joka korostaa monien eri tekijöiden—yhteiskunnallisten, ympäristöllisten ja yksilöllisten—keskinäistä vuorovaikutusta ja merkitystä kotoutumisessa. (Negi et al., 2018.)

Lopuksi

Ekosysteeminäkökulmaa on näin ollen sovellettu jonkin verran tieteellisessä tutkimuksessa maahanmuuton ja kotoutumisen yhteydessä, mutta se on suhteellisen uusi lähestymistapa. Sitä käytetään erityisesti palvelujen, hallinnan ja yhteistyöverkostojen tutkimuksessa. Näillä tutkimuksilla pyritään usein ymmärtämään, miten eri toimijat – kuten julkinen sektori, järjestöt, yritykset ja yhteisöt – voivat yhdessä rakentaa toimivia kokonaisuuksia, jotka tukevat maahanmuuttajien kotoutumista, sosiaalista osallisuutta ja sellaista kiinnittymistä esimerkiksi tänne Etelä-Pohjanmaalle, joka johtaa pysyvään asettumiseen.

Tämä vahvistaa ekosysteemiajattelun merkitystä ymmärtämällä, että kotoutuminen ei ole yksilöllinen prosessi vaan yhteydessä ympäristön ja palveluiden rakenteellisiin mahdollisuuksiin. Kiinnittyminen uuteen ympäristöön vaatii paitsi taloudellisia resursseja ja tukipalveluja myös sosiaalista pääomaa ja yhteisöllisiä resursseja, joita uudet sosiaalipalvelut voivat tukea ja täydentää erityisesti niissä kaupungeissa, joissa laajemmat maahanmuuttajayhteisöt eivät ole vielä muodostuneet, kuten maakuntamme monissa kaupungeissa. (Negi et al., 2018.)

Käsitteet ovat monimutkaisia- ja monisyisiä eikä tämä artikkeli anna niistä kattavaa analyysiä, mutta se voi auttaa tarkastelemaan ilmiötä uusista näkökulmista.

Maiju Kinossalo
asiantuntija, tutkija, kansainvälisen opetuksen palvelut
SeAMK

Kinossalo toimii SeAMKissa kotoutumisen asiantuntijana ja tekee kasvatustieteen väitöskirjaa. Hän tutkii elämäntarinallisen identiteetin rakentumista, kotoutumisen edistämisen ja osallisuutta parantavia käytänteitä sekä monikielisen lukutaidon kehittymistä. Kinossalo on kotoutumisen edistämisen hankkeiden arkkitehti ja kehittäjä.

Ekosysteemitason käytäntöjen kehittämistä on tarkasteltu SENSE-verkostossa, jossa alueen toimijat kokoontuvat yhteen kehittämisen ideoiden, työkalujen ja toimien äärellä. SENSE (tunne) -verkoston nimi tulee käsityksestä Sense of Belonging, Sense of Seinäjoki ja Sense of South Ostrobothnia, joita SENSE-verkoston toimijoilla on suuri into vahvistaa.

Lisätietoja: maiju.kinossalo@app-staging.seamk.hion.dev

Lähteet

Adams, H. & Adger, W. N. (2013). The contribution of ecosystem services to place utility as a determinant of migration decision-making. Environmental Research Letters, Volume 8, Number 1. Saatavilla: https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/8/1/015006/meta#erl444777s4*Negi NJ, Maskell E, Goodman M, Hooper J, Roberts J. Providing social services in a new immigrant settlement city: A qualitative inquiry. Am J Orthopsychiatry. 2018;88(1):16-25. doi: 10.1037/ort0000276. Epub 2017 Jun 15. PMID: 28617001; PMCID: PMC5732090.*

Türegün, A., Bhuyan, R., Mandell, N. & Shields, J. (2019). The Immigrant Settlement Ecosystem in Canada: An Ontario Case Study Primary Research Report. IWYS Primary Research composite reportSaatavlilla: https://ocasi.org/sites/default/files/iwys-primary-research-composite-final-report.pdf